

razmatranje pored epskog usmenog pjesništva uključila i sve ostale književne rodove usmene poezije, i to ograničuje važnost njezinih zaključaka za samu epiku. Drugo je ograničenje u tome što ona, da bi mogla uključiti u razmatranje sav književni materijal usmene provenijencije, pojam usmene književnosti definira veoma široko, naime na temelju tri kriterija, kriterija kompozicije, tradicije (prenošenja) i izvedbe. Parry je, znamo, bio orijentiran prvenstveno na izučavanje mehanizma nastanka usmene pjesme i zato je usmeni nastanak jedini pravi aspekt po kome on definira usmenost. Također, zabilježeno je (M. Skafte Jensen) da R. Finnegan podcjenjuje značenje što su ga za teoriju usmene poezije imala Parryjeva statistička proučavanja Homera koja su ne samo prethodila njegovu terenskom radu u Jugoslaviji nego su dala i teoretsku podlogu za njih.

Bez obzira na to, knjiga je izravno i posredno relevantna za cio niz homeroloških pitanja, kako se lako dade razabrati iz izloženog sadržaja pojedinih poglavlja. Vrijedno je napose zamijetiti da autorica operira u prvom redu bogatim poznavanjem afričke usmene poezije a epike napose: epova o Mwindu, o Sunjati, o Monzonu i drugima. A nedavno je bilo ispravno zapaženo da je afrička epika, danas još u punom cvatu i živa u smislu u kojem to više nije nijedna evropska usmena tradicija, možda jedini ispravan analogon cvjetajućoj usmenoj epskoj tradiciji iz koje je izrastao Homer. Ali problem komparatističke relevantnosti afričke epike poznate nam iz brojnih zbirki nastalih u ovom i prošlom desetljeću, tema je za posebnu raspravu.

Zdeslav Dukat,

Primljeno 19. nov. 1983.

Filozofski fakultet, Zagreb.

BRIAN VICKERS, *Towards Greek Tragedy*, London 1973, Longman, 643 str. te bibliografija i indeks.

Povremeni izleti anglista (naročito engleskih) u klasičnu filologiju donose ponekad zadivljujuće rezultate: dovoljno je sjetiti se knjige *O Aristotelu i grčkoj tragediji* predavača engleske književnosti Johna Jonesa iz 1962. Jedan je takav primjer i ovo djelo. Njegov autor, profesor engleske književnosti najprije u Cambridgeu a danas u Zürichu, zamislio je dvotomni kompendij o usporednom proučavanju tragedije (*Comparative Tragedy*). Drugi svezak treba da sadrži razmatranje nekoliko grčkih tragedija, ali bi se prvenstveno bavio Shakespeareom (o kome je Vickers već objavio dvije knjige) i kasnijom tragedijom. Kako mu se činilo nemogućim provesti analizu kakvu je zamislio bez rekonstrukcije bitnih gledišta grčkog društva, religije i mita, odlučio je najprije zasebno objaviti prvi dio svog planiranog djela. A grčku tragediju on vidi, kako veli u predgovoru, kao prikaz sukoba između ljudi i bogova, između muškaraca i žena i između protivnih vrednota, pa bez opsežnijih informacija o tim sukobima nego što su ih pružali sami tekstovi on te sukobe nije mogao vrednovati. Iz tih uvodnih napomena proizlazi i struktura knjige. Njezin se prvi dio bavi nekim općenitim razmatranjima: tragedijom i stvarnošću (3—165) i tragedijom i mitom (165—347). Drugi, posebni dio s naslovom *Tragička forma i tragički osjećaj* (347—595) rasprava je o pojedinim grčkim dramama: o *Orestiji* (s podnaslovom *Priroda protiv iskvarivosti*), o bespomoćnosti i moći u grčkoj tragediji (prijebegar, zaštitnik; tlačitelj, osvetnik: Eshilove *Pribjegarke*, Sofoklov *Ajant* i *Edip na Kolonu* te niz Euripidovih drama s tematikom tlačjenja, proganjanja i pribjegarstva poput *Herakla*, *Heraklove djece*, *Helene*, *Andromahe*, *Hekabe*, *Feničanki*, *Trojanki*), o Sofoklovu *Kralju Edipu* i *Antigoni* te o četiri tragedije o Elektri (*Hoefore*, obje *Elektre* i Euripidov *Orest*). Na kraju je kratak zaključak (595—609) te tri dodatka: o Elseovoj teoriji o katarzi, o Kirkovoj knjizi o (grčkome) mitu te o odnosu matrilinarnog i patrilinarnog računanja srodstva.

Prvo što iznenađuje kod te knjige njezin je zamašan opseg od gotovo 650 stranica, rijedak kod anglosaskih autora. Drugo je izvrsno autorovo poznavanje praktično sve osnovne literature s područja antičkih studija i kompetentnost njegova

rasuđivanja (koji bi naš slavist bio u stanju napisati nešto relevantno o Aristotelu i grčkoj tragediji?). Treće je Vickersova oštrina suda, široka obrazovanost i beskrompromisna polemika protiv brojnih velikih imena evropskoga duhovnog naslijeđa prošlog i ovog stoljeća. Autor sam kaže da je knjigu pisao deset godina (1962. do 1972.), i rezultat je monumentalno djelo bogato oštroumnim opažanjima i britkim mislima koje je nemoguće sve iznijeti u kratkom prikazu poput ovoga, pa će se prikazivač ograničiti samo na ono što mu se, po njegovu subjektivnom sudu i izboru, učinilo u najvećoj mjeri vrijednim spomena.

Kako je spomenuto, prvi, opći dio knjige žestoka je kritika niza velikih imena evropske znanosti: cambridgeske antropologije J. Frazera, J. Harrison, F. Cornforda i drugih, učenja o simbolima E. Cassirera i S. Langer, mitologa C. Kerenyija, R. Gravesa, M. Eliadea, G. S. Kirka, arhetipske književne kritike N. Fryeja i M. Bodkin, teorije tragedije F. Nietzschea i D. Krook, mitološke književne kritike W. Otta i Lorda Raglana, lingvističkog strukturalizma R. Jakobsona, antropološkog strukturalizma Cl. Lévi-Straussa, opće antropologije Lévy-Bruhla, ideja o duhovnom razvoju Grka što su ih formulirali G. Murray, B. Snell i O. Rank, sociološke književne kritike G. Thomsona itd., a nemalo oštrine ulio je i u svoje opaske o Aristotelovoj teoriji tragedije (koja se daje primijeniti zapravo samo na jednu grčku tragediju, Sofoklova *Kralja Edipa*, što nije samo Vickersov sud). Pa i kod autora čijim dostignućima Vickers odaje puno priznanje često ima oštrih kritičkih žaoka (G. F. Else, E. R. Dodds, R. D. Dawe, W. Kaufmann, H. D. F. Kitto, H. Lloyd-Jones, D. W. Lucas, E. R. Leach, D. L. Page, R. B. Sewall, V. Propp). Ali širina pogleda i velika informiranost čine njegovu kritiku dobro utemeljenom i čovjek se često mora diviti bespredrasudnosti kojom Vickers pretresa zasade koje smo navikli usvajati kao neoborive aksiome.

Vickersov pristup grčkim tragedijama polazi od analize duhovne, društvene i političke pozadine. Pri tome on se drži nekih općih tematskih niti: značenja mita i obreda u Grčkoj, naravi grčke etike (uz opravdanu kritiku pre naglašavanja hibrističke etike u književnosti), grčke političke teorije (uz usporedbe iz Tukididove povijesti peloponeskog rata), grčkog pojma okaljanosti i očišćenja od ljage zbog zločina, institucije pribjegarstva itd. U tumačenju pojedinačnih tragedija osnovna mu je misao (istaknuta napose u zaključku) da je pogrešno stavljati u opoziciju s jedne strane Eshila i Sofokla a s druge Euripida. Naprotiv, sva su trojica prikazivali u osnovi isto, naravno na razne načine. A to isto jest patnja i njezini razni pojava oblici u raznim situacijama. Euripid je zapravo isto tako nastavljatelj Eshila kao što je to na drugi način i Sofoklo. Vickers smatra da je Euripid naprosto sazeo svu sadržajnu bujnost i šarolikost Eshilovih trilogija u jednu pojedinačnu dramu i odatle proizlazi mnoštvo likova, događaja i obrata u njegovim tragedijama. Uopće, Euripid je onaj grčki tragičar koga Vickers osobito cijeni. Taj se sud odnosi i na one Euripidove tragedije koje Kitto i drugi obično nazivaju melodramama (*Helena*, *Ion* i dr.). Ključ za razumijevanje takvih Vickers vidi u ideji apsurdnosti i kaotičnosti svijeta što ju je Euripid transformirao u svojim dramama: društvo i kozmos s kraja peloponeskog rata bili su u rasulu, pa se to izrazilo između ostalog (kod Tukidida na primjer) i kroz Euripidovu dramsku praksu. Za Eshila ključni je Jonesov pojam oikosa koji je pravi subjekt svih tragičnih zbivanja. Ipak, za tumačenje etičke maksime *pathei mathos* i srodne problematike vidi sada M. Gagarin, *Aeschylean Drama*, Berkeley/Los Angeles 1976, str. 193. do 150. U poglavlju o Sofoklu razmatra Vickers nezasluženu patnju neporočnog naslovnog lika u *Kralju Edipu* i u *Antigoni* a u analizi ove potonje još jednom pobija znamenitu Hegelovu interpretaciju: zadivljujuće je da Hegelovo tumačenje *Antigone* kao sukoba jednakovrijednih suprotnosti, obarano već nebrojeno puta kroz više od stotinu godina, još uvijek potiče ljude da se njime bave, što je pravi odraz golemog intelektualnog prestiža njegova autora. Zanimljivo je da Vickers smatra Sofoklovu *Elektru* izrazito neuspjelim dramom, a Euripidovu *Elektru* i osobito njegova *Oresta* veoma uspjelima. No kad Vickers tvrdi da je općenito prihvaćen kronološki slijed: *Hoefore* — Eur. *Elektra* — Sof. *Elektra* — *Orest* (uvijek uz polemiku kasnije drame protiv neposredno prethodeće), onda je to u najmanju ruku pretjerano.

Od triju dodataka zanimljiva su napose prva dva. U prvome Vickers se pridružuje priličnoj skupini kritičara Elseove ideje o ispravnom tumačenju pojma tragičke katarze kod Aristotela. Drugi je dodatak ubitačna kritika Kirkove knjige o mitu, kritika koja je nažalost u ovom slučaju potpuno opravdana.

Zdeslav Dukat,

Primljeno 19. nov. 1983.

Filozofski fakultet, Zagreb.

R. BRATOŽ: *Severinus von Noricum und seine Zeit*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Denkschriften, 165 Band, Wien 1983, pp. 48

Nell'introduzione (p. 6) l'autore sottolinea che la *Vita sancti Severini* scritta da Eugipio è stata finora studiata dettagliatamente da scienziati austriaci, tedeschi, italiani ecc., ma che il contributo degli autori sloveni si è reso tanto più necessario in quanto il Norico Interno abbracciava una grande parte dell'odierno territorio sloveno. Nell'analisi della personalità di Eugipio (pp. 7—15) l'autore arriva alla conclusione che nell'opera, scritta nel 511, si discernono chiaramente le tendenze politiche dello stesso Eugipio, soprattutto il suo spietato antigermanismo e antiarianismo, che ovviamente non potevano essere le caratteristiche dell'attività di Severino nella seconda parte del secolo V. Eugipio fu senza dubbio seguace della corrente „romano-nazionale“ (Boezio ed altri), contraria al potere ostrogoto e molto vicina alla collaborazione con Bisanzio. Nel capitolo concernente la personalità storica di S. Severino (pp. 15—21), l'autore combatte la tesi di F. Lotter, secondo la quale Severino era stato un alto funzionario romano, e quella di I. Bóna, che Severino sia vissuto alla corte di Attila e li abbia conosciuti Oreste, padre dell'ultimo imperatore romano. Nondimeno, secondo l'autore a Severino non si possono negare le funzioni militari ed amministrative. Infine, l'autore analizza anche l'organizzazione della chiesa norica (pp. 21—30), i rapporti militari sociali ed economici nel secolo V in Norico (pp. 31—42) come pure la partenza della maggior parte della popolazione romana dal Norico orientale nel 488 (pp. 42—47).

Analizzando i più importanti problemi sollevati da vari autori, il giovane scienziato sloveno ha preso in considerazione tutte le fonti e l'immensa letteratura, offrendo anche i propri risultati.

Naturalmente, con questa utilissima opera non si è giunti alla conclusione degli sforzi nell'approfondimento delle questioni concernenti l'attività di Severino nel Norico. L'autore non ci ha pienamente convinto che il termine „vir industrissimus“ non sia da collegare con il noto titolo della gerarchia tardo-romana. Siccome si tratta del terminus technicus del basso Impero e siccome S. Severino anche secondo l'opinione dell'autore svolgeva funzioni militari e amministrative, ci pare assai accettabile la tesi che S. Severino sia stato una persona di alto rango (C. Wirth). Inoltre, le parole *per idem tempus, que Romanum constabat imperum*, non sono necessariamente da attribuire al crollo dell'Impero occidentale verificatosi nel 476, bensì molto più probabilmente alla scomparsa del potere romano nel Norico (Wes). In ogni caso, a causa del Bel. Goth. I, 14, 14, Procopio non può essere annoverato tra gli scrittori che sostengono che la caduta dell'Impero romano sia avvenuta nel 476. L'autore sostiene (p. 34) che Barišič „va troppo lontano con le sue conclusioni“ concernenti gli Slavi nello Stato di Attila, ma a noi sembra che con questa osservazione si tenti di eliminare troppo in fretta le analisi di Barišič nel *Prisk kao izvor za najstariju istoriju Južnih Slavena*, „Zbornik radova Vizantološkog instituta“, 1, 1952, pp. 52—63. L'autore osserva giustamente che Norico appartenne ad Aquileia, ma il verbale del sinodo di Grado, che l'autore data con l'anno 579, pone davanti a noi molti problemi perché, p.es. Martinus episcopus Petenatis non è, a nostro parere, vescovo di Pedena, ma di Ptuj (cfr. L. Margetić, *Histrica et Adriatica Trieste*, 1983, pp. 131—133), il che apre nuove prospettive per ulteriori indagini.